

MODERNÉ VYSOKÉ ŠKOLSTVO

PPI – PUBLIC POLICY INSTITUTE

The Central & Eastern European Innovative Public Policy Think Tank

POLICY BRIEF 1 vznikol ako výstup z neformálneho diskusného stretnutia Slovenského klubu pri stredoeurópskom think tanku PPI - PUBLIC POLICY INSTITUTE, ktoré sa uskutočnilo dňa 20. februára 2007 v priestoroch Kafé Scherz v Bratislave.

Hlavným hosťom diskusie bol Martin Krekáč, prezident Podnikateľskej Aliancie Slovenska a člen Rady pre reformu vysokých škôl na Slovensku.

MENTÁLNA REVOLÚCIA

Public Policy Institute prichádza na verejnúnosť s novým konceptom tzv. **Mentálnej revolúcie pre novú generáciu**, ktorý stojí na troch základných pilieroch: vzdelanosť, kultúrnosť a hodnotovosť. Dokument *Stratégia reformy vysokého školstva pre 21. storočie* je prvým krokom na dlhej ceste k novému nezaťaženému človeku. *Je našou snahou ponúknuť mladej generácii šancu. Šancu získať v regióne novej Európy špičkové univerzitné vzdelanie.* Vzhľadom na úspešnosť nedávnych ekonomických reforiem má Slovensko právo, a v istom zmysle aj povinnosť, byť lídrom aj v tomto smere. Musí však dokázať využiť svoju príležitosť, čas a všetky dostupné prostriedky.

Prechodné obdobie transformácie spoločnosti vytvára novú realitu. Tá si vytvára vlastné pravidlá fungovania, ale náš vzdelávací systém podľa nich nežije. Je uzavretý vo vlastnom svete dokonalosti, navonok prístupný, v skutočnosti nehybný. Zmenil sa politický systém, zahraničnopolitická orientácia, hospodársky systém, len školstvo nie. *Slovensko zažíva rozmach, žije pre súčasnosť, ale bez reformy vzdelávania – je bez budúcnosti.* Čaká nás ta najväčšia výzva, tá najťažšia reforma zo všetkých. Zmeniť myslenie a prístup mladej generácie k životu, k svojmu okoliu a v podstate k svojej vlastnej budúcnosti.

Príklad dnešnej strednej generácie hovorí jasnou rečou. Mala ambície a chuť, ale nemala možnosti a často ani vhodný pôvod. Stojíme o jej podporu a počítame s ňou. Je len prirodzené, že nenaplnené ambície rodičov sa prenášajú na deti. *Využime túto možnosť a dožičme mladým vzdelanie, ktoré reflektuje novú dynamiku a determinuje úspešnú budúcnosť Slovenska.*

Prečo začať reformu vzdelávania práve jej najvyšším stupňom – vysokým školstvom? Pretože práve univerzitné vzdelanie by malo v demokratickej spoločnosti vytvárať a formovať prirodzené elity, ktoré spoločnosť usmerňujú a vedú. Ich vedomostný potenciál obohatený o etický rozmer je hlavným kapitálom a budúcnosťou Slovenskej republiky. V žiadnom prípade nechápeme elity ako exkluzívny klub vyvolených. Ale prirodzene získaný status a úcta okolia k výsledkom práce je podľa nás samozrejmosťou. Čím širšia bude táto základňa, tým menej bude spoločnosť náchylná k populizmu a extrémizmu.

Ešte v nedávnej minulosti sme si nevedeli predstaviť celosvetovo úspešných slovenských absolventov univerzít. Dnes naozaj existujú a pracujú v najvyšších európskych a svetových inštitúciách, ako aj špičkových nadnárodných firmách. Problém je v tom, že svoje vzdelanie

v drvivej väčšine získali v zahraničí. To má pre slovenskú spoločnosť dva rozmery. Negatívny v realite odlivu najlepších mozgov a pozitívny v motivujúcej symbolike. Symbol úspechu je pre nastupujúcu mladú generáciu základným rozhodovacím kritériom. Pozitívna motivácia je impulz a impulz je základ zmeny. Žiadny úspech sa v živote nerodí ľahko. Úspech našich ľudí vonku bol podmienený aj ich prispôboivosťou. Dokázali zmeniť slovenské návyky a akceptovať pravidlá novej reality. Reality, kde vzdelanosť, kreativita, komunikatívnosť, flexibilita a zodpovednosť tvoria základ úspechu. Naším zámerom je pritiahnúť ich späť a využiť tento elitný potenciál ako reálny symbol úspechu pre všetkých.

Budúcnosť našej krajiny je v mladých ľuďoch. Nemôžeme si ďalej dovoliť indiferentne pozorovať ich odliv do zahraničia. Už to nie je o nedostatku perspektívy, či nemožnosti vlastnej sebarealizácie. Úspešne naštartovaná ekonomika tieto dôvody eliminovala. Mladí ľudia dnes odchádzajú za vidinou lepšieho vzdelania, vyššej kvalifikácie a praktickejších vedomostí. Naším motívom je prirodzená snaha udržať ich doma. Musia však získať dôveru v slovenský vysokoškolský systém, v jeho konkurencieschopnosť a originalnosť. Vieme, že to dokážeme.

Leitmotívom zmeny musí byť identifikácia bariér a ich odstránenie. Postupné vytvorenie legislatívnych pravidiel a predpokladov pre transfer a následnú aplikáciu nových metód do fungovania vysokoškolského systému. Absolventi takýchto škôl budú našou budúcnosťou – Slováckmi zajtrajška.

Z účasti na Mentálnej revolúcii nevyklúčujeme nikoho. Naopak, pred jej spustením považujeme za žiaduce doplniť odborné katedry vedeckými kapacitami z krajín mimo Európskej únie. Do dnešných dní však neexistuje rozpracovaná koncepcia programového získavania mozgov z východnej Európy alebo Strednej Ázie. Nie je to vždy len otázka financií. Slovensko môže ponúknuť týmto ľuďom bezpečný azyl pre rodinu, alebo systém ďalšieho vzdelávania. Nekoncepčne smerovaná a kategoricky prísna azylová politika bude v tomto ohľade znamenať navždy stratenú príležitosť.

Uvedomujeme si, že vzdelávanie doteraz neprešlo, ako jediný segment spoločnosti štrukturálnou reformou. Očakávame pri jej presadovaní odpor úmerný jej ambíciám. Samotná reforma pre nás nie je v žiadnom prípade konečným cieľom. Tým je úspešný jedinec, pre ktorého sú hodnoty humanizmu, filantropie a slušnosti prirodzené.

Chceme sa vyhnúť technokratickému prístupu k riešeniu problémov spoločnosti. Nie sú všeliakom. Vytvárajú ilúziu zrýchlenia a bezproblémovosti, čo má za následok hodnotovú neukotvenosť spoločnosti. Výsledkom je voličské akceptovanie jednoduchých riešení zložitých problémov.

Vysoká úroveň a kvalita vzdelania patrí jednoznačne medzi hlavné atribúty každej prosperujúcej spoločnosti. Lisabonská stratégia, bruselská a domáca diskusia o znalostnej ekonomike spolu s predloženou novelou vysokoškolského zákona viedli Public Policy Institute (PPI) k rozpracovaniu Stratégie reformy vysokého školstva pre 21. storočie.

Stratégia reformy vysokého školstva na Slovensku

PPI považuje komplexnú reformu systému vysokého školstva pri budovaní znalostnej spoločnosti za kľúčovú a nevyhnutnú, a podľa PPI by mala byť základom každej koncepcie znalostnej spoločnosti.

Pojem reforma vysokoškolského vzdelávania sa následkom rôznych politicko-psychologických aspektov dostal do pozície eufemizmu znamenajúceho spoplatnenie denného štúdia. Takúto optiku odmietame ako vedomú rezig-

náciu na koncepčnú zmenu. Zmena systému financovania univerzít v zmysle jej diverzifikácie je len jedným z pilierov stratégie reformy vysokého školstva pre 21. storočie.

Vysoké školstvo tvorí vrchol pyramídy vzdelávacieho systému na Slovensku. Ako jedna z mála častí verejnej sféry neprešla po roku 1989 zásadnou zmenou a na štrukturálnu reformu stále čaká. Dôvodov tohto stavu je niekoľko.

Predovšetkým zákon č. 172/1990 Zb. síce nasmeroval vysoké školstvo správnym smerom v otázke akademických slobôd a internej samosprávy, avšak neriešil otázku financovania vysokých škôl a fakticky nenačrtoľ víziu pre budúcnosť. Navyše ide o politicky veľmi citlivú tému, čo potvrdzujú súčasné diskusie o návrhu vládnej novely.

Pri presadzovaní zásadných štrukturálnych reforiem je nevyhnutná dočasná účasť štátu. Ten musí rigorózne vymedziť legislatívne pravidlá a nastaviť systémové kritériá hodnotenia kvality. Angažovanosť a účasť štátu v prvej fáze reformy je podľa PPI nevyhnutným predpokladom vyváženia vplyvu akademickej obce, u ktorej sa reálne predpokladá snaha pauperizovať reformné úsilie.

Východiskové tézy PPI pre reformu

Slovenské vysoké školstvo nesporne potrebuje víziu pre 21. storočie. Najmä, ak hlavnými problémami vysokého školstva sú:

- × absencia reálneho systému hodnotenia vysokých škôl a vysokoškolských pedagógov,
- × neefektívny systém správy a riadenia škôl
- × nárast počtu študentov, ktorý nie je z dlhodobého hľadiska únosný,
- × zneužívanie prijímacieho konania študentmi a vysokými školami,
- × poddimenzované financovanie vysokého školstva,
- × personálny úpadok vysokých škôl a z toho plynúce znižovanie kvality vzdelania,
- × neprepojenie vzdelávania s reálnou praxou.

Napriek všetkým negatívam súčasného stavu existujú aj isté pozitívne, perspektívne východiska. Predovšetkým:

- × ľudský potenciál schopný aplikovať a presadiť reformné kroky,
- × neustály vysoký záujem o vysokoškolské štúdium zo strany mladej generácie,
- × komplexne rozvinutý systém technicky zameraných škôl,
- × a narastajúci spoločenský dopyt po reforme vysokého školstva

predstavujú potenciál schopný reformu definitívne ukotviť ako súčasť spoločenskej objednávky.

Hlavnou úlohou vysokého školstva (ako garanta najvyššieho stupňa vzdelania) je formovanie osobnostného a vzdelanostného aspektu študujúceho jednotlivca. Vysoká škola musí vytvoriť podmienky pre všestranný rozvoj osobnosti študenta a umožniť naplnenie jeho ambícií.

Univerzitné vzdelanie možno chápať ako istý zdroj investície do budúcnosti. Vysoké školy preto musia zabezpečiť čo najtesnejšie prepojenie teórie s praxou, s maximálnym dôrazom na uplatnenie na trhu práce. Len na vzdelanom a asertívnom jednotlivcovi so zmyslom pre invenčnosť a zodpovednosť možno vybudovať znalostnú ekonomiku ako predpoklad trvalo udržateľného rozvoja slovenskej spoločnosti. Ako predpoklad úspešného naplnenia vytýčených úloh vnímame štyri zásady, na ktorých zreformované vysoké školstvo postaví svoju východiskovú bázu:

1. zmena systému správy a riadenia vysokoškolských subjektov v zmysle striktnej transformácie správnych rád na akademickú a správnu časť, ako aj

vytvorenie profesionálneho manaž- mentu vysokých škôl

Jednotlivé fakulty majú v dnešnom stave silné postavenie na úrovni právnických osôb. Tento stav bol vytvorený ako obranný mechanizmus hneď po zmene režimu v roku 1989. Jeho úlohou bolo vytvoriť samosprávne mechanizmy univerzít a fakúlt. Dnes sa prílišná decentralizácia javí problematicky. Obmedzenosť finančných zdrojov spôsobuje presadzovanie parciálnych záujmov fakúlt na úkor celku. Už pred siedmimi rokmi sa v návrhu koncepcie rozvoja vysokého školstva (2000) ministra Fronca konštatovalo riziko obsadzovania manažérskych pozícií akademikmi (odsek 10. 3). Navrhujeme jasne vymedziť kompetencie a zodpovednosť akademického senátu za vzdelávací proces a vnútornú samosprávu a správnej rady za riadenie a ekonomický chod škôl.

2. vzdelávací systém preorientovať na praktické potreby študenta, zmeniť jeho obsahovú štruktúru z vertikálnej na horizontálnu

Pri kvantitatívnom navyšovaní zdrojov a výdavkov do vzdelávacieho systému nemôžeme očakávať okamžitú zmenu k lepšiemu. Kvalitu

vzdelávania dokáže naštartovať prepojenosť študijných programov s praxou. Nevýhodou slovenského systému je prílišná zameranosť na jeden konkrétny odbor. Hlboké, ale pritom úzke vedomosti obmedzujú v možnostiach. Vertikálna vzdelanostná nadstavba je podľa nás už súkromnou vecou každého jedinca, kde svoju úlohu zohráva komerčná sféra a systém celoži- votného vzdelávania.

3. diverzifikácia financovania vysokých škôl

Súčasná ekonomická situácia Slovenskej republiky a z nej abstrahovaná životná úroveň populácie, značne determinujú možnosti študentov vykryť finančné náklady za štúdium. Na druhej strane je vysokoškolské vzdelanie pre konzumenta jasná investícia, pretože v budúcnosti garantuje vyšší príjem a z neho odvodený sociálny status. Ignorovanie trhového mechanizmu na poli vzdelávania bude pre budúcnosť znamenať chronický nedostatok zdrojov a záťaž pre štátny rozpočet. Riešenie ktoré ponúkame predpokladá v časovo ohraničenej prechodnej dobe duálny systém financovania. Paralelne školy nabehnú na systém zhodnocovania svojich zdrojov, na ktorých budú finančne participovať študenti. Vytvorenie mechanizmu tvorby finančných zdrojov autonómnych na rozpočte,

umožní v budúcnosti minimalizovať zásahy štátu do ich chodu. Až konečná finančná nezávislosť univerzít bude skutočným garantom akademických slobôd.

4. nový systém hodnotenia kvality vysokoškolských pedagógov

Dnes platný vysokoškolský zákon vytvára v systéme hodnotenia kvality vysokoškolských pedagógov nerovnovážny stav. Študentom sa priznáva možnosť úroveň pedagógov hodnotiť, ale zároveň sa to výslovne požaduje od vysokej školy. Dochádza paradoxne k samohodnoteniu za účelom akreditácie. Pred vytvorením kritérií hodnotenia je dôležité definovať požiadavky na vysokoškolského pedagóga a zosúladiť ich s dobou. Po presadení participácie študentov na novom systéme financovania bude dnešný stav neudržateľný. ✕

Peter Martiš

peter.martis@publicpi.eu

hlavný analytik a spoluzakladateľ PPI na Slovensku

PPI – PUBLIC POLICY INSTITUTE

Je progresívny stredoeurópsky think tank, ktorého cieľom je poskytovať kvalitné a inovatívne analýzy, riešenia a koncepcie pre viaceré oblasti verejných politík. PPI chce prispieť k trvalému rozvoju regiónu strednej a východnej Európy a posilniť jeho integráciu do vyspelého demokratického sveta.

Public Policy Institute (PPI) prostredníctvom nezávislého výskumu a analýz vymedzuje novú agendu a praktické riešenia otázok verejnej politiky. Budovanie prosperujúceho a demokratického regiónu strednej a východnej Európy je hlavnou víziou PPI.

Ciele PPI presadzujú analytici pôsobiaci v centráloch v Londýne a Bruseli a regionálnych kanceláriách v hlavných mestách strednej a východnej Európy.

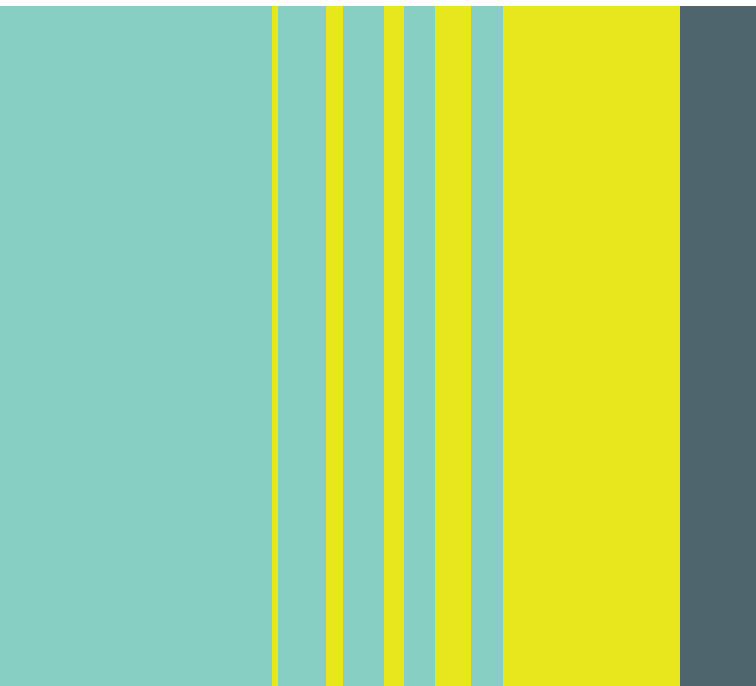
PPI – Public Policy Institute

21 Knightsbridge, London SW 1X7LY, United Kingdom

tel.: (0044) 77 8494 7918, e-mail: publicpi@publicpi.eu

London – Brussels – Bratislava – Budapest – Kyev – Prague – Warsaw

www.publicpi.eu

© 2007

vizuálna koncepcia, grafický design, layout: Eva Kašáková